

JOAN MARAGALL,
PROTOTIPUS DEL CATALA MODERN

El centenari del naixement de Joan Maragall, seguit catorze mesos després pel cinquantenari de la seva mort, hauria de servir per a incitar el públic català o de parla catalana - i això no vol pas dir que els d'altres parles no en siguin exclosos, puix que també hi trobarien profit i ensenyament - a llegir o rellegir l'obra del gran barceloní. No disposem d'altres medis que ens permetin de mesurar la difusió de la poesia i la prosa maragalliana que els indicis que ens donen les edicions que se n'han fet i que deuen estar exhaurides, puix que actualment es troba en curs de publicació una quarta edició de les "Obres completes", la qual contindrà, n'estic segur, molts inèdits, sobretot en quant a la correspondència de Maragall. No sé si les nostres biblioteques públiques podrien informar-nos de si les obres de Maragall són gaire demanades i, sobretot, si els lectors més joves són gaire sensibles a la poesia de l'autor de "La vaca cega" o al to i les idees que caracteritzen els seus articles. Tanmateix, em sembla que, en l'actualitat, i després de mesurar a ull les cotes relatives de popularitat on es troben situades altres figures egrègies de la nostra literatura - Guimerà, Rusiñol, Oller, Alcover, Costa i Llobera, Ruyra - Joan Maragall deu venir, immediatament després de Jacint Verdaguer, en els primers llocs, dintre les biblioteques i en el pensament i l'afecte del català d'avui. No em sembla gaire arriscat de precisar, encara, que si cal mesurar la popularitat d'un poeta pel volum de la seva obra que es troba fixada a la memòria del públic en general, Maragall, amb "La Sardana", "El Cant Espiritual", els "Goigs a la Verge de la Vall de Núria" i alguna altra peça, variable segons els gustos del lector, passa encara al davant de Mossèn Cinto, gran poeta, però no pas tan sortós en l'art exempt de regles certes que consisteix en arrapar-se a la memòria del lector. (Els poemes més populars de Verdaguer són, sens dubte, el "Virolai" i "La mort de l'escolà", i aquesta popularitat és deguda en una part principal, a la música que hi posaren els mestres Rodoreda i Nicolau i que han prodigat l'Escolania de Montserrat i tots els Orfeons.)

No vull ara escatir la relació que pugui haver-hi entre aquesta popularitat relativa dels nostres dos lírics i llur vàlua intrínseca com a poetes. Allò mateix que perjudica la qualitat verbal dels versos de Maragall - una certa impuresa de llenguatge, una excessiva submissió al "vul-

gar" barceloní - pot sens dubte haver contribuït a donar-li més ràpida entrada en el cor i la memòria dels catalans. Però hi ha d'altres circumstàncies intrínseques en l'obra de Maragall, ultra la purament externa de l'idioma i de la musicalitat - gairebé totes les ^{seves} poesies són recitables i d'efecte segur sobre l'auditori: la "Glossa" i "La Sardana", premiades en sengles Jocs Florals de Barcelona, suscitaven l'immediat entusiasme del públic i eren repetides entre grans aplaudiments - que justifiquen aquesta popularitat evident i duradora, àdhuc creixent, i que ha sofert ben pocs eclipsis d'ençà de la mort del poeta i de l'aparició, ben aviat, de la primera edició de les seves obres completes, feta per Gustau Gili gràcies a la col.laboració infatigable de la vídua de Maragall.

Aquestes circumstàncies són, en primer lloc, la "modernitat" de Maragall. La seva poesia s'inscriu, resoltament, en un registre de sensibilitat moderna, lluny de les reconstruccions arqueològiques, de les evocacions històriques, dels quadrets bucòlics i les fàcils hagiografies en què s'havia complagut fins aleshores la poesia catalana. Ell i Joan Alcover seran els qui introdueixin a la nostra lírica els sentiments autèntics de l'home modern: amor, dolor, enfrontament amb els grans problemes de l'esperit, visió de la Natura. No és pas que defugin els grans temes que el passat històric o llegendari els ofereix. Ben al contrari, Maragall amb "Joan Garí", "El comte Arnau" i "La fi d'en Serrallonga", com l'Alcover dels "Poemes bíblics" i, en certa manera, de "La Serra", poen llur inspiració en els mateixos indrets on ho han fet tants autors inefables d'Englantines i Violes. Els temes poden ésser els mateixos, però la sensibilitat dels autors és tota diferent. Al darrera del mite o de la figura històrica, Maragall cerca - i troba - l'home. El paisatge, els accessoris de l'escenari, l'arqueologia, desapareixen o prenen un simple valor de contrast. Fra Garí, el comte Arnau i en Serrallonga esdevenen, fet i fet, l'home Maragall, que pensa i reviu els conflictes i els càstigs que turmentaven els seus personatges. Per al català de fi de segle, que comença de saber que la poesia es diu Baudelaire i Verlaine, el pensament modern Nietzsche i Ruskin, la lírica de Maragall s'entronca plenament amb el seu món i amb els problemes que el volten.

En el cas de l'autor de l'"Oda nova a Barcelona" hi ha una altra circumstància, que em sembla essencial en la seva popularitat. Maragall és, a través de la seva obra com de la seva vida, el prototipus del català modern - del de 1900 com del d'avui, em penso. Reuneix totes les contradiccions, totes les idees-guies, tots els impulsos que, amb tongades de rau-

xa i de seny - per dir-ho amb els termes grats al malaguanyat Jaume Vicens i Vives - han construït la nostra història contemporània. A través dels seus escrits autobiogràfics, dels seus articles, de les seves poesies, de les seves cartes, apareix la figura d'un català complet, obert a totes les inquietuds, a tots els entusiasmes i també a tots els dubtes que han mogut i frenat els catalans del nostre segle.

Burgès de naixement i d'existència, sabia dur a terme, en plena adolescència, la clàssica revolta contra el seu ambient familiar: com ~~l'Estimant~~ el Ramonet de "L'Auca del senyor Esteve", abandona la mitja canna per l'Art. Però en el seu cas el conflicte, resolt sense massa dificultats gràcies al pretext d'una carrera respectable, és ben seriós: per al pare, self made man, que veu truncades totes les seves esperances que el fill - l'únic fill - continuï un dia la seva obra; és un drama burgès, acceptem-ho, però és un autèntic drama; per al fill, igualment, puix que res no li diu, llevat d'un irresistible impuls interior, que aquella poesia a la qual vol lliurar-se totalment, lluny dels prosaics però profitosos números de la indústria paterna, se li hagi de rendir i li hagi de donar, un dia, si no profit, almenys glòria i satisfacció.

Serà burgès, de fet, tota la seva vida. Home d'un sol amor, casat amb una dona exemplar, pare d'una nombrosa fillada, Maragall pren per a nosaltres, tot i els cinquanta-un anys que només tenia en morir, figura de patriarca. Però aquest burgès és capaç d'inquietar i fins i tot d'indignar els burgesos del seu temps: no és ell qui introdueix Nietzsche, el sacríleg, el demolidor, a Catalunya? No és ell qui defensa i glorifica el primer de maig, qui explica i compadeix els anarquistes, fins a l'extrem de trobar providencial la crema dels convents i demanar l'indult de Ferrer i Guàrdia, condemnat com a promotor de la Setmana Tràgica? Prototipus del burgès benestant barceloní, en la seva vida com en els seus domicilis - cada vegada més amunt de la ciutat - ocupa fins i tot el lloc pontifical des d'on, cada diumenge, el senyor Mañé i Flaquer explicava als lectors del "Brusi" què havien de pensar dels esdeveniments del país i del món. Però saltarà del "Diario de Barcelona", toparà amb els dirigents de "La Veu de Catalunya", ~~xxxxxx~~ publicarà articles a "La Publicidad" i al "Poble Català", serà un dels puntals de "L'Avenç" i de "Joventut".

Aquest marit i pare model, aquest ciutadà honorable, sentirà, però, l'atracció de l'amor extra-conjugal i ens deixarà, amb l'enigmàtica figura d'"Haidé", el conjunt de poemes amorosos més important que hagi tingut la poesia catalana d'ençà d'Ausias March; s'encarnarà amb les passions tumultuoses de l'ermità pecador de Montserrat, del bandoler de la plana de

Vic, del noble llegendari, seductor de donzelles, corruptor de monges i abadesses, que és una contrafigura catalana del Superhome nietzscheà, puix que proclama la seva voluntat de

ser home sobre home

i que és condemnat pels seus pecats a ~~màxxx~~ cavalcar tota l'eternitat, fins que - suprema invenció de la pietat - una noia amb la veu viva transformi la llegenda de l'ànima damnada en una dolça tonada de redempció.

Joan Maragall, barceloní encavallat entre el darrer terç del segle dinovè i els primers lustres del vintè, viu i sent els afanys, sovint contradictoris, dels seus conciutadans. Qui diria millor que ell, en l'"Oda a Espanya", l'actitud d'un patriotisme desesperançat i tanmateix optimista

- Salva't, oh! salva't - de tant de mal;
que el plor et torni feconda, alegre i viva;
pensa en la vida que tens entorn:
aixeca el front,
somriu als set colors que hi ha en els núvols -

que és, fonamentalment, la del catalanisme, abans d'arribar al final i adolorit "Adéu Espanya"? Qui haurà cantat amb més amplitud i més emoció els ideals d'un occitanisme/ssempre latent que ell en la seva "Glossa":

jo no sé quan, pro vindrà un dia
que el Pirineu regnarà!

perquè "aquelles muntanyes" més que una barrera seran "el trono reial de la unió"? L'iberisme -un altre ideal intermitent dels catalans - també té la seva eloqüent expressió amb l'"Himne ibèric", i alguns dels "Cants" - el de la Senyera com el de la Bandera, en les seves diverses formes, el dels Joves i àdhuc "La Sardana - expressen un catalanisme "pur" que ja sembla prefigurar-se en el juvenívol "Or de llei", on tant de temes després desenrotllats es presenten d'una manera tumultuosa. I a "L'estimada del rei don Jaume" com al sobrà i precís "A València en festa", els ideals d'un federalisme català es troben latents.

Es també en l'actitud religiosa de Joan Maragall on l'ambigüitat - o, si voleu, les contradiccions - del caràcter català es troben palesos. Hom ha comentat prou allò que és gairebé el seu testament, el "Cant Espiritual", escrit entre novembre de 1909 i gener de 1910, i tant de dies encallat en les afirmacions "terrenals" que li donen un més patètic sentit i que fan més significativa aquella afirmació, ensems humil i orgullosa, de la vella sentència del poeta llatí

Home só i és humana ma mesura

abans d'arribar a la resignada acceptació de la mort - una acceptació que,

en el moment suprem, havia d'ésser total i gairebé joiosa - que dona al "Cant" el seu equilibri ortodox. Però no s'ha insistit prou en els dubtes i les negacions que bateguen en els escrits de joventut i en la seva correspondència amb els primers amics. Cristià, sincerament cristià; catòlic submís, sense vel·leitats herètiques de teòleg, com el seu gran amic i contraopinant Unamuno -- quin dubte hi ha? Però si, en rellegir "Les muntanyes" trobeu un fort regust de panteisme i en el mateix "Cant Espiritual" la glòria dels sentits és cantada amb accents semblants als que troba en Serrallonga per a defensar els seus pecats mortals, també trobeu, en pàgines sincerament religioses on s'exhala el cristianisme convençut de Maragall, un neguit protestatari, una mena de rebel·lió contra el conformisme social i polític del catolicisme que el converteixen en un esperit molt pròxim a un Bernanos o un Mauriac. "L'església cremada" és exemplar a aquest respecte. I ho és, també, aquella apel·lació directa al bisbe de Barcelona en el seu article impublicat "La ciutat del perdó".

Sí, Maragall és contradictori, com ho som tots, i duu els debats interiors i exteriors dels catalans d'aquest segle fins als confins d'una solució ideal - sovint impossible - o d'un desolador impasse. Pot ésser tan contradictori, que no és gens d'estrany que hom sol·liciti textos seus per a la defensa de tota mena d'estranyes causes i de posicions que haurien de semblar antitètiques amb el seu pensament. Però pel sol fet d'haver gosat plantejar-se tots aquells problemes de llibertat i d'autoritat, de fidelitat a la seva condició humana i terrena i a les seves creences religioses, de patriotisme i de protesta, i d'haver-ho fet en termes que, ja sigui en versos inoblidables o en una prosa bategant d'emoció, segueixen ressonant en el cor i el pensament dels catalans, mereixeria, em penso, aquesta popularitat que avui - i jo crec que per molt de temps - conserva. I mereix d'ésser considerat el prototipus del català modern, del ciutadà d'un país en perpetu devenir, que cerca la seva jeia amb dificultats i trastorns, entre crisis i esclats i febres de creixença, en aquest món trasbalsat del segle vintè.

Rafael Tasis.

Barcelona, setembre de 1960.